

## Učiteljski pokret

### Delo in uspehi hrvatskih pokretašev

Dočim tvori pri nas učiteljski pokret poseben odsek naše sekcije, je pokret hrvatskih tovarišev organiziran v lastni organizaciji, kulturni zadrugi »Ivan Filipović«. Delo in prizadevanja hrvatskih tovarišev pa se od našega v ničemer ne razlikuje. Tudi njim je glavni cilj ekonomsko, socialno, kulturno in mladinoslovno raziskavanje podeželja. Od rezultatov tega raziskavanja si obetajo istih uspehov, kot mi.

Ko je lansko poletje precejšnje število najaktivnejših hrvatskih pokretašev preživelo počitnice v Slovenskih Konjicah, so v tem času sestavili obširno anketno polo. Na podlagi te pole naj bi hrvatski učitelji dobila preštudirali razmere na hrvatskem podeželju. V zadrugi »Ivan Filipović« je organiziranih kakih 120 članov, ki so se vsi z vneto lotili posla. Uspeh ankete je bil predvsem v tem, da so na anketi pričeli delati tudi taki, ki niso vključeni v omenjeni zadrugi. Na ta način je zadruga aktivizirala velik krog učitelstva, ki do tedaj ni kazal mnogo zanimanja za tovrstno delo.

Med izvrševanjem ankete pa so se pokazali nekateri rezultati povsem tehničnega značaja, ki z ozirom na sličnost dela zanimajo tudi nas. Zadruga je za dovršitev ankete določila božične počitnice. Za časa teh počitnic naj bi se namreč na posebnem tečaju podrobneje obdelali rezultati ankete. Na tečaju, ki se je spričo skrajšanih počitnic vršil predčasno, se je izkazalo, da je bil čas za dovršitev ankete nekoliko prekratko odmerjen. Od 300 razposlanih anketnih pol je bilo 50 izpoljenih. Vodstvo zadruga, ki naj bi izvršilo končno redakcijo anketnega materiala, zaradi tega in zaradi skrajšanih počitnic tudi ni moglo sestaviti referata v zamišljenem obsegu. Omejiti se je moralo na referat, ki je obdelal anketo iz varaždinskega sreza. Zato anketa ni pokazala prave slike. Na tečaju zbrani pokretaši so iz navedenih razlogov sklenili podaljšati anketo do konca šolskega leta.

V nadaljnji debati so tečajniki ugotovili, da posameznik težko sam točno izvrši anketo. Med delom namreč naletijo na vprašanja, ki jih sam ne more rešiti. Potrebna so mu pojasnila in nasveti. Če jih ne dobi, izgubi na

volji in elanu ter delo zanemari. Zato je vodstvo zadruga imenovalo aktivnejše člane za poverjenike. Njih naloga je združiti več delavcev na terenu, jim dati navodila ter vzdrževati stalno zvezo med njimi in vodstvom zadruga. Sistem poverjeništev se je dobro obnesel in od tedaj delo na anketi hitreje in lepše napreduje. Verjetno je, da bo anketa ob koncu šolskega leta dala one rezultate, ki jih hrvatski pokretaši žele.

Poleg vsega tega dela ima zadruga »Ivan Filipović« v svojem programu tudi izdajanje knjig za učiteljstvo in mladino. Do sedaj je zadruga izdala knjigo »Učiteljstvo in narode«, v kateri je »Tovariš« že poročal, in mladinsko slikanico »Mirko in Marko«. Oče tovrstne mladinske literature je naš Ribičič in kakor taki prispevki izpod njegovega peresa vžigajo v »Našem rodu«, tako je knjižica »Mirko in Marko« vžigala na Hrvatskem. Zadruga je izdala knjigo v 5000 izvodi in je bila naklada takoj razprodana. Besedilo je napisal Branko Sučević, slike je prispeval Oton Postružnik. Zgodba pripoveduje doživljanje dveh dečkov, ki sta zbežala od doma, prehodila vse hrvatske pokrajine in se končno vrnila domov. V vsebino je spretno in neprisiljeno vpletena propaganda za združništvo. Nekoliko manj so se posrečile ilustracije, ker slikar gotovo še nima v tem načinu ilustriranja take prakse, kakor jo kaže n. pr. O. Gaspari. Cena knjižice je neverjetno nizka: za mesto pet, za podeželje dva dinarja. Opošumljena po uspehu, bo zadruga izdala drugo izdajo Mirka in Marka. Knjižica bi dobro služila pri pouku srbohrvaščine tudi marsikateremu slovenskemu učitelju.

Iz navedenega je razvidno, da so si naložili hrvatski pokretaši celo nekatere pionirske naloge, ki so pri nas že rešene (Mladinska matica). Želimo jim, da bi njihovi napori želi čim več in čim lepše uspehe. O. H.

### Naša anketa

Vsi oni, ki še niso odposlali anketnih pol, naj jih nemudoma odpošljejo!

Pavel Prodornik:

### „Prosveta“, Haloze in mi

(Naše sodobne narodno-obrambne naloge.)

#### II.

Ptuj, izhodišče nemške ekspanzivnosti.

Iz Ptujja gre stremljenje ptujskih Nemcev tudi na vso okolico, posebno na Haloze. Ptujski okraj ne spada v obmejni zaščitni pas. Zato stremi nemška narodnostna politika za tem, da kupi čim več naših propadajočih posestev in obvaruje svoje pred propadom.

Ptujski »Vorschubverein« daje proti vknjižbi na posestvo večja posojila, posebno z davki obremenjenim in zadolženim malim haloškim posestnikom, ki postanejo tako še bolj gospodarsko odvisni.\*

Z ozirom na tesni prostor moramo, žal, opustiti vse statistične tabele, s katerimi bi lahko dokazali, da so narodnostne, družabne, gospodarske, prosvetne in higienske razmere v Halozah mnogo slabše kot n. pr. v Slovenskih goricah, ki so bližje državni meji.

\* Sicer se pa tudi v tako zvanem zaščitnem pasu večkrat dogaja, da inozemski Nemci kupujejo slovenska posestva na ime kakega našega državljanca.

Haložan je ali gospodarsko odvisen mali posestnik ali pa popolnoma osiromašen viničar, ki je radi pomanjkanja lastne zemlje prisiljen delati pri večinoma tujerodnem posestniku za najslabšo dnevnicno (5—10 din). Njegova največja skrb je, da preživi družino in sebe čez zimo brez prevelikega pomanjkanja, lakote in stradanja, ki že od nekaj strahujejo Haloze.

Mali posestnik — domačin je stalno v obupno nevdzdržnem stanju. Tudi on je vedno v pomanjkanju in stiski, ki jo drugi spretno izkoriščajo. Vinograd mu propada, ker nima denarja za njuno vzdrževanje. Pri prodaji vina težko konkurira sortiriranemu vinu nemškega sosedu, ki ima več zvez in trgovskega smisla. Zato prodaja domačin svoje mešano vino pod ceno. Da pride do denarja, jemlje kredit pod najslabšimi pogoji, ali pa prodaja vse, kar se da prodati — nazadnje tudi zemljo.

Naše Haloze — kolonija tujec.

Tako prehajajo najlepša zemljišča in najboljši vinogradi iz rok domačinov v last

tujcev — inozemcev ali večinoma tujerodnih nemških mešanov. V katastralni občini Gorca (Podlehnik) ima 54 domačih posestnikov le eno tretjino vsega zemljišča (30,7 % = 189,83 ha) ter pride na domačega posestnika povprečno 3,51 ha slabe zemlje, dočim ima 101 tujec dve tretjini celokupnega zemljišča (66 % = 407,16 ha), tako da pride na tujega posestnika povprečno 4,03 ha boljše zemlje.

Te številke povedo dovolj jasno, da so Haloze, z vso že znano bedo in izkoriščanjem domačinov, v rokah imperialistično orientiranih Nemcev. Še slabše je z vinogradi, glavno pridobitno panogo Haloz.

V isti občini ima 36 domačih vinogradnikov le eno sedmino vseh vinogradov (14,1 % = 9,22 ha) ter pride na domačega posestnika povprečno 0,25 ha slabega vinograda, dočim ima 55 tujcev šest sedmin vseh vinogradov (85,9 % = 56,13 ha), tako da pride na tujega vinogradnika povprečno 1,02 ha najboljših vinogradov. Od tega imajo štiri inozemski posestniki več kot eno desetino vse zemlje (10,1 % = 62,62 ha) in dva inozemska vinogradnika tudi več kot eno desetino vseh vinogradov (10,5 % = 6,81 ha).

Isti proces tudi lahko opazimo v petih vinorodnih haloških katastralnih občinah politične občine St. Vid nižje Ptujja. (Opozorjamo na tozadevno dr. Fr. Zgečevu obširno in temeljito razpravo o Halozah v III. in IV. letniku »Sodobnosti«. To tem bolj, ker nakazuje še neraziskane probleme naših Haloz, kojih rešitev je naša bodoča naloga.)

Vse Haloze bolehalo na razmerju med slovenskim viničarjem in nemškim vinogradnikom, med izkoriščanim delojemalcem in izkoriščujočim delodajalcem, med slovenskim tlačanom in nemško gospodo.

Ničesar nimamo proti Nemcem.

Imamo pa pravico, opozarjati in braniti se pred tujimi osvajači. Še drug primer, kako so ti osvajači podjetni.

V sezoni se vračajo tujerodni posestniki iz inozemstva in iz mest v svoje razkošne vile sredi haloških gor. Z njimi prihajajo gostje — tuji. Ob lepih sončnih dneh drvijo ogromni, okrašeni inozemski avtobusi skozi Ptuj v Haloze. V belih taboriščih, odmaknjenih od obljubljenih in prometnih točk, vihrajo zastave s simbolom novonemške miselnosti in done rezka povelja poleg ofenzivnih vojaških pesmi.

## Splošne vesti

### RAZPIS

Učiteljski dom Vit. kralja Zedinitelja v Ljubljani razpisuje mesto upravnika. Zaprošiti morejo samo upokojeni učitelji, poročeni, ki so večji vodstva gospodarstva in gospodinjstva, zdravi in čili.

Prošnje je vložiti do 28. februarja 1938. na Učiteljski dom v Ljubljani, Zibertova ulica št. 27, kjer se dobi tudi vse podrobne informacije vsak dan od 9. do 11. ure dop.

Načelstvo U. d.

— Za učiteljstvo zanimiva razprava se je te dni vršila pred okrožnim sodiščem v Mariboru. V Marenbergu so po premetitvi šol. upravitelja Mirka Lešnika prišli v občino in v kraj. šol. odbor njegovi nasprotniki. Šolska občina v Marenbergu je po premetitvi šol. upravitelja Mirka Lešnika vložila proti njemu tožbo za odkodnino v znesku 1200 din za stanovanje, v katerem je imel svoje

Tukaj se — ob primerni propagandni literaturi in pod vodstvom akademikov — ptujška nemška mladina poglablja v napadalno velenemško ideologijo. Kakšna je ta ideologija? Kakšno je njeno stališče do nas Slovencev, oz. Slovanov sploh? Predstavniki te ideologije so v svojih delih dali o tem vprašanju sledeče izjave:

»Slovenci so manjvredno alpsko ljudstvo, ki je brez vsake lastne vrednosti, kljub vsej germanizaciji ostalo v bistvu babjeverno in hlapčevsko.«

»Slovani niso do danes dali niti enega pomembnega kulturnega dela, njih nesnažnost, podložništvo in nezvestoba ter divjaštvo so lastnosti, podedovane po Mongolih.«

»Slovani so zgodovinski gnoj. Nemcem je odvratna vsa ta mešanica ljudstev: Čehov, Poljakov, Srbov in Hrvatov. Moramo si biti na jasnem, da si izgubljenih ozemelj ne bomo pridobili s svečanimi pozivi? Boga ali s pobožnimi željami... z govoričenjem parlamentarnih gobcev... radi ognjevitih protestov... temveč z oboroženo silo... z ostrim mečem, s krvavim bojem.«

»Ne pozabite, da ste vi Nemci najslabše ljudstvo tega sveta, najplemenitejši zastopniki arijske rase, ki jo je vsemogojni Bog določil za vladanje tega sveta.«

Z neverjetno žilavostjo, vedno in ob vsaki priliki, ne strašče se nobenih denarnih žrtv, prodira ta miselnost po vseh deželah Evrope. Tudi k nam. »Jutro«, št. 26., z dne 1. februarja 1938. piše:

»Velikopotezna nemška propaganda. Kakor poročajo nemški listi, je v nedeljo, na dan pete obletnice prevzema oblasti v Nemčiji po narodnih socialistih, odpotovalo v inozemstvo nad 700 članov narodno socialistične stranke, da spregovore o pomenu te obletnice v krogu inozemskih nemških kolonij v vseh državah sveta.«

Sredi Haloz, ob opazovanju gospodarskih, družabnih in higienskih razmer, ob kulturni zaostalosti našega sproletariziranega viničarja, pač lahko najdejo preroki velenemškega evangelija mnogo nazornih primerov za potrditev gornjih citatov.

Nihče, tudi mi, pa se ne vprašuje dovolj resno po vzrokih teh razmer. »Naša naloga je, odkrivati prave vzroke bede. Ko bomo spoznali vzroke, se mora najti tudi izhod iz nje.« (Fr. Zgeč: »Haloze«.)

pohištvo od razrešitve do prejema predujma na selitvene stroške. Prvostopno sodišče je tožbeni zahtevk zavrnilo, istotako je okrožno sodišče zavrnilo priziv šol. občine proti sodbi I. instance ter se postavilo na stališče, da se sme učitelj, ki je navezan na svojo plačo, pri selitvi držati določila, da mu pritiče predujem na selitvene stroške ter da prepozna izselitev ni njegova krivda, dokler brez lastne krivde ne dobi predujma na selitvene stroške. Zadeva je s tem končnoveljavno rešena ter mora plačati šol. občina pravdne stroške obeh instanc.

— Upraviteljstva šol in učiteljstvo opozarjamo na letak za glasbeno edicijo »Materinski dan«, ki je priložen današnji številki »Učiteljskega tovariša«.

— Večkrat bi rabili kako primerno darilo, a ga ne zmorete, ker še nimate tekočega računa, da bi mesečno pošiljali manjše zneske. Prijavite se Učiteljski tiskarni ali poverjeniku vašega društva.

## Naročajte glasbeno edicijo „MATERINSKI DAN“

Saša Ličin:

### „Oglas“

»Zbogom!« je izzvenel v šolski veži z onim trdim nemškim naglasom, ki človeka zaboli. Otroci so se razsuli na vse strani s trdnim vero, da jim do drugega dne učiteljica ne pride več do živga.

Vrnila se je v šolsko sobo, odprla na stečaj okna in sedla za mizo. Dolge, s tankimi modrimi žilicami napete roke je stegnila predse, kot bi s silo odpravila od sebe neko breme, ne breme, bol, ki se ji zajeda v dušo. Misli pa so predle pajčevino spominov, toplih, bežnih, kot v pravljici: »Bilo je nekoč...«

Tu sem je prišla pred osmimi leti. Tisti prepad med katedrom in klopi je prebredla z lahkoto, z le njej prirojeno ljubeznijo do teh malih in najmanjših. Bilo ji je toplo v srcu, ko so najmlajši lovili njeno krilo: »Gospodična, prosim...« Te oči je poznala! V dnu duše jim čitala, spoznavala — a nikdar sodila. Ko je spremljala sedaj Zadolec, potem Gorjane, je vstopala v hiše. Tu ni bilo zračeno, tam ni bilo ribano. Nekje so gneči kruh. Zraven je sedel mali na svoji posodici. Povsod zanemarjenost, več zanemarjenosti kot bede. Njo je bolelo.

Preko tistih malih, ki so jo spremljali na vseh potéh, je zbrala počasi one večje dekline, ki hočejo biti že samostojne in le nerade poslušajo tuj nasvet. Te so jo zvečer, ko se je dan boril z nočjo, poslušale, priknavale, vpraševale boječe in led se je jel taliti kot v mladi pomladi.

Ni bilo dolgo, ko so bile krušne mize pogrnjene z belimi prtji, veže pometene in lese popravljene. Ko je šla učiteljica tedaj skozi vas, so jo izza čistih oken nozdravljali nageljni in rožmarin: »Hvala Ti! Hvala! sicer bi tudi mi pomrli.« Njene oči pa so bile otro-

ško odprte: »To je moje delo, hvala vam, dekleta!«

Preko teh deklet, ki so se v šoli učile kuhati, prati, šivati, voditi knjige za gospodinje, preko teh deklet, ki bodo kmalu postale mlade matere, prežete s toplo ljubeznijo do dela, reda in snage, so začeli hoditi oni težki vaški — kanoni. A le neradi. Se tam na vrto, ki je bil poln aster in gladijov, so bili neodložni, a sila jih je gnala dalje: »Prosim, gospodična, tole imam od sodišča, pa ne znam državnega jezika. Prosim...« A ona je bila vesela. Raztolmačila mu je zadevo, svetlovala in končno napisala še odgovor. »Kaj sem pa dolžan za papir, gospodična?« Moj Bog, saj papir je vendar šolski. »Zbogom, oče, še kaj pridiš!«

Potem so prišli. Prvi s prošnjo za gasilec. Podpore bi rabili. Drugi za Pašniško in gozdarsko zadrugo, novo napajališče v vasi je nujno potrebno. Tretji za odpis davka. Četrta s pismom od konzulata. Peti, Sesti...

Nato je zbolela ženica v koči na koncu vasi. Vsa stara in izžeta je umirala zapuščena in vdana v svojo usodo. Njeni rodni so se nekje v Ameriki vozili z avtom. Celo sliko so ji poslali, ki je pa ni mogla ozdraviti. Hirala je dalje in stradala. Vse to so ji povedala dekleta zvečer v njeni sobi pri krpanju perila. Drugi dan je šla tja v koč. Nepovabljena. Dve spremljevalki je imela s seboj. Vso sobo so prezračile; kurile, snažile, kuhale, dale ji topliga prigrizka in kozarec močnega vina.

Čez teden dni jo je našla učiteljica že sedečo pred kočjo na klopi. Njene ugašajoče oči so se zahvaljevale brez besedi. Učiteljica je prišla ponujeno roko in sama ni vedla, kdaj ji je starka dihnila na roko hvaležen poljub. Učiteljico je spekle nekaj v duši, nekaj bi morala govoriti, zato je prišla staro glavo in jo mehko prižela na svoja prsa. Bilo je tako toplo.

Potem je nekje pri ljubljanski firmi sprosil voziček za hromo deco. Z njim se je vozil vaški ubogi Viktor. Pet let star. Ko se je prvič peljal, sedeč na vozičku in z rokami poganjajoč kolesa, so mu lica žarela kot ogenj. Nič več ni bil navezan samo na domačo sobo s svojimi hromimi nogami. Če je srečal učiteljico v vasi, je pozdravljala glasno: »Dobro dan, gospodična!« Pognal je voziček nekaj metrov dalje, obstal in zopet pozdravljala, ko ga je prehitela. Saj revež še ni znal dosti govoriti. V njej pa se je razširjalo nekaj topliga, kar jo je bodrilo v delu. Sklonila se je in šla z lahko roko skozi dečkove lase: »No, hvala je Viktor?«

»O, hvala, hvala!« Zopet se je pognal dalje s svojim vozičkom.

Ko je prišel voziček, je imela ves mesec skrbi. Nekaj je sprosil pri oblasti, nekaj od društev, nekaj pa od boljših kmetov, ki ji niso mogli odreči podpore. Vsa mladina je bila obdarovana ob prižiganem božičnem drevescu. Starši otrok so zadovoljno kimali in voščili praznike. »Njej pa se je po vsem telesu pretakalo nekaj topliga prav do konca prstov. Bila jo je sama dobrota in ljubezen. Zadnja je šla iz šole ona stara ženica iz koč kraj vasi in govorila sama zase:

»Aber so ein liebes Fräulein!«

»Bilo je nekoč, se pričenjajo pravljice.

Potem se je vse spremenilo: ves pouk se je moral vršiti izključno v slovensčini. Ze prvi dan po čisto slovenskem pouku je vedela vsa vas, da gospodična noče govoriti več po naše. Začeli so se križi in težave. Otroci, prej vsi njeni, so se polagoma odtujili; starši so jih ščuvali proti šoli in učiteljici. V šoli so sedeli topo, odgovarjali prita-jeno, življenje je bežalo iz šole. V temnih večerih pa so zlikovci risali na vežna vrata hitlerjanski kljukasti križ. Počasi so izostala dekleta od skupnih večerov, saj jo itak ne razumejo. Nočejo več razumeti!

Nato so ji v vasi odpovedali mleko. Nikjer ni bilo več jajec naprodaj, medtem ko jih je prej nešteto razdelila med kajzarje in bolne. Počasi je postala od vsega odrezana.

Do mesta je pet in dvajset kilometrov. Tam bi saj lahko komu potožila krivico, ki se ji dela. Saj ona ni ukinila nemškega oddelka. Tu bi lahko govorila le z župnikom, ki je prišel vsako soboto v šolo. Pa je bila že taka, da je z Bogom opravila vse sama, brez posredovanja! Bog je neskončna Ljubezen, in njo je bila zgolj ljubezen, ljubezen do bednih, bolnih, lačnih, bosih...

Sedaj se vrata pred njo zapirajo. Otroci beže za hiše. Niti hrane ne dobi več v vasi. Od vsega je odrezana. Skozi vas pride le orožniška patrula, finančni stražnik in eskukutor iz mesta. Ti jo srečujejo, delajo opazke in se smeje. V dušo ji nihče ne pogleda. Nihče ne vidi krivice, ki jo dela to ljudstvo nad njo. Nihče ne vidi, da traja to bedno življenje že tri leta. Je to še življenje? Ko bi imela človeka, da bi pregnal to monotonost, ki tre dušo, da bi imela človeka, ki bi mu potožila z besedo in mogla prenesti vso svojo milino in ljubezn na sočloveka, ki bi jo razumel.

Leta beže in njeni lasje dobe bele niti. Ona postaja trudna. Vas se zapira pred njo. Njena duša se hoče razliti, hoče se sprostiti teh spon...

Mirno je sedela za mizo, zganila roke in pisala: »Uredništvu N. N. v Ljubljani.« Da, ona išče človeka... Od vsega drugega je odrezana...

Saj smo pri nas navajeni, da pademo po bednih, zapuščenih. Le kamenjajte! Drugi nas itak premo! — Samo tisti, ki so brez greha, naj pobirajo prvi kamenje.